

In de ban van het rookverbod

Jeugdhuizen van nu: rookvrij(er) dan vroeger

Wie het over jeugdhuizen van tegenwoordig wil hebben, heeft het ongetwijfeld ook over het rookverbod. Sinds 2004 zorgt de wetgeving en de bijhorende interpretatie voor een stevige polemiek over het roken in jeugdhuizen. In deze bijdrage beschouwen we enkele evoluties naar een rookvrije samenleving en bekijken we de impact van het rookverbod op jeugdhuizen.

Een rookvrij(er) samenleving

De ontdekking van Amerika door Columbus betekende de intrede van tabak in onze contreien. Ruim vijfhonderd jaar later zorgt tabak voor een breed maatschappelijk debat over een rookvrije samenleving. Wettelijke bepalingen en maatschappelijke evoluties zorgden er voor dat we steeds meer naar een rookvrije samenleving evolueren. En dit is zeker geen Belgisch of Vlaams fenomeen, ook in de andere Europese landen neigt men meer en meer naar een rookvrije samenleving.

Een strengere wetgeving

De eerste beperkingen van de overheid op het roken dateren van 1976. De wet verbiedt het sinds dan om in bussen nog te roken. In 1987, een dikke tien jaar later dus, voorzag de wet in een rookverbod op openbare plaatsen. In 1990 werd het begrip 'openbare plaats' ruimer gedefinieerd en werden horecazaken verplicht een niet-rokerzone te installeren. Eind jaren negentig en begin jaren 2000 volgde een nieuwe reeks beperkingen op het roken: vliegtuigen (1998), de trein (2004) en de werkvloer (2006). Sinds 2007 is er ook een rookverbod in sportinfrastructuur en bepaalde sectoren van de horeca, in andere horecatakken gelden dan weer specifieke voorschriften om niet-rokers te beschermen.

De recente wetgeving omtrent het roken (KB betreffende het roken op openbare plaatsen van 13 december 2005) voorziet in een bredere bepaling van het rookverbod in openbare gesloten plaatsen en specifieke uitzonderingen voor bepaalde takken van de horeca en frituren. Deze wetgeving staat echter niet op zich. Ze is immers ingebed binnen het Federaal Plan Ter Bestrijding van het Tabaksgebruik. Dit plan uit 2004 is een bundel met maatregelen om het tabaksgebruik te verminderen en op die manier de gezondheid te bevorderen. Behalve het uitbreiden van het rookverbod op openbare plaatsen voorziet het plan ook in het verbod van tabaksverkoop aan jongeren onder de zestien, de aanwezigheid van ontrendende kleurenfoto's op sigarettenverpakkingen en de oprichting van een fonds ter bestrijding van het tabaksgebruik (tabaksfonds). Aanvankelijk wilde minister van volksgezondheid Rudy Demotte ook de volledige horeca aanpakken, maar dat stuitte op protest van de andere regeringspartners. Omdat men vreesde voor ernstig banenverlies en een stijgend aantal faillissementen in de horeca, werd een compromis uitgewerkt: minister Demotte zou onderhan-

Naar een rookvrije toekomst?

delen met de Vlaamse, Waalse en Brusselse horecafederaties. Enkel deze instanties werden als gesprekspartner aanvaard en samen met hen werd een regeling uitgewerkt. Er zou uiteindelijk geen totaal rookverbod voor de horeca komen. Er werd een uitzondering voor drankgelegenheden voorzien, een alternatief voor restaurants via de rookkamer en een regeling voor handelszaken die tot een derde van hun inkomsten uit de verkoop van voedsel halen. Deze regelingen werden finaal vastgelegd in het geconsolideerd KB van 15/12/2005 en 06/07/2006.

De onduidelijkheid en verschillende interpretaties van dit KB lagen aan de basis van de polemiek over het rookverbod in jeugdhuizen. De bal ging aan het rollen na een parlementaire vraag van Jef Van Den Bergh in het federaal parlement. Zijn vraag aan minister Demotte of de rookwetgeving ook voor jeugdhuizen geldt, was de start van een lang verhaal over juridische interpretatie en de identiteit van een jeugdhuis.

Aanvankelijk leek het er op dat jeugdhuizen niet aan het rookverbod waren gebonden indien ze over een sterkedrankvergunning beschikten. Dat was immers de repliek van minister Demotte in het najaar 2006. Mits de nodige rookafzuiging, kon een jeugdhuis zich immers conform de regeling voor drankgelegenheden (lees: cafés), stellen. Maar anno 2007 lijkt deze achterpoort voor jeugdhuizen zich meer en meer te sluiten. Weinig controleurs van de FOD Volksgezondheid kennen de uitzonderingsmaatregel van

drankgelegenheid aan jeugthuizen toe. Ze zijn immers van oordeel dat het hoofddoel van een jeugdhuiswerking niet het schenken van dranken is. De onduidelijke communicatie van minister Demotte over de voorwaarde van een sterkedrankvergunning zorgde in het najaar 2006 voor grote verwarring in jeugthuizen. Vele werkingen werden immers geconfronteerd met het dilemma of sterkedrank in het jeugdhuis al of niet kan. Want heeft het jeugdhuiswerk, door haar agogische functie, niet de taak om jongeren verantwoord met alcohol te leren omgaan? Sterkedrank is hierbij zeker geen optie. Maar door de interpretatie van de wet kon een jeugdhuis zich via een permanente sterkedrankvergunning wapenen tegen het rookverbod, en dus tegen een mogelijke leegloop van het jeugdhuis. Een moeilijke keuze dus, tussen enerzijds een principiële houding en anderzijds een pragmatische oplossing.

Maatschappelijke evoluties

Behalve wettelijke bepalingen zijn er ook maatschappelijke tendenzen die het het discours voor een algemeen rookverbod richting geven. De vooruitgang in het medisch onderzoek van de laatste vijftig jaren toonde de ongezondheid van het roken aan. De nieuwe medische inzichten gaven tegenstanders en beleidsmakers wetenschappelijke argumenten om het roken af te raden of aan banden te leggen.

Ook de media toonde de voorbije jaren een rookvrije evolutie. Het frappantste voorbeeld is Lucky Luke. In 1983 verving tekenaar Morris het zelfgerolde sigaretje door een grasspriet. Maar behalve in de stripwereld, zien we ook een duidelijke evolutie in andere media. Vergelijk maar eens de foto's van de diva's uit de jaren vijftig met fotoshoots van de huidige modellen. De sigaret wordt voortaan uit het beeld geweerd. Als we de talrijke weblogs van bekende personen uitpluizen, komen we regelmatig artikels over hun poging om te stoppen met roken tegen. En wat kunnen we zeggen over het aanbod op de televisie en in de cinema? Ook hier zien we dat de beelden en reportages doorheen de tijd meer en meer rookvrij worden.

Tenslotte is ook de commerciële markt niet blind voor het stoppen met roken. Vanuit deze hoek probeert men stoppen met roken aan te moedigen. Speciale kauwgom, sessies acupunctuur, specifieke literatuur, laserbehandeling,... er bestaat momenteel een breed commercieel aanbod van begeleiding en aanmoediging om te stoppen met roken.

Rookvrije Jeugthuizen

De strengere wetgeving en bijhorende controle op het rookverbod is duidelijk te merken in de jeugdsector. Leidingslokaal, weekendverblijf, sportclub, fuif- of concertzaal,... jongeren komen dag in dag uit met het rookverbod in aanraking. Ook jeugthuizen konden uiteindelijk de dans niet ontspringen. De verwarrende discussie of er nu al dan niet gerookt mag worden in een jeugdhuis raakt stilaan uit de grijze zone. Vanuit het kabinet van minister Demotte en

de administratie van volksgezondheid wordt het stilaan duidelijk: ook een jeugdhuis valt onder de definitie van een 'openbare plaats' en dus is er een rookverbod van kracht.

Terwijl minister Demotte in het najaar 2006 nog opperde dat jeugthuizen via de sterkedrankvergunning het roken voorwaardelijk nog konden toelaten is zijn toon in 2007 volledig gekeerd. Integendeel, minister Demotte verwijst maar al te graag naar het KB van 1990 dat roken op bepaalde openbare plaatsen verbiedt. Deze wettekst verbiedt immers het roken in "openbare plaatsen die toegankelijk zijn voor het publiek en die deel uitmaken van inrichtingen of gebouwen waar: [...] 4° kinderen of jongeren op schoolgaande leeftijd worden opgevangen, gehuisvest of verzorgd". Anderzijds heeft de minister in zijn tabaksplan zwart op wit toe dat "het rookverbod op openbare plaatsen (buiten de horeca) onvoldoende gecontroleerd werd"¹. Terwijl de overheid de situatie jaren verwaarloosd heeft, lijkt minister Demotte deze met één vingervinger te willen veranderen.

De plannen van minister Demotte zijn in principe erg nobel. Hij wil immers mensen, in ons concreet geval jongeren, beschermen tegen de schadelijke gevolgen van tabaksrook. Een mooi plan en mooie doelstellingen dus. Maar wel jammer dat de minister enkel de Vlaamse, Waalse en Brusselse horecafederaties als enige gesprekspartner ziet. Vooral omdat deze instanties reeds duidelijk te kennen gaven tegen een algemeen rookverbod te zijn. Formaat daarentegen pleit voor een algemeen rookverbod, een duidelijke en de meest rechtvaardige maatregel.

Noch de jeugdsector, noch de sportsector of andere vertegenwoordigingen uit het socio-culturele veld werden vooraf in het overleg betrokken. Nochtans klonken vooraf vanuit diverse hoeken duidelijke waarschuwingkretten. Wat jeugthuizen betreft, zou de aantrekkingskracht van het jeugdhuis aanzienlijk dalen, ten voordele van commerciële jongerencafés en discotheken. Daarnaast zou het feit dat jongeren buiten op straat roken voor extra geluidsimpact in buurten zorgen, wat vooral in een dichtbebouwde omgeving erg problematisch zou kunnen worden.

Rookverbod is een genuanceerd verhaal

Hoe zit het nu met het rookverbod in jeugthuizen? In welke mate houden jeugthuizen zich aan het rookverbod en zijn de voorspelde negatieve gevolgen ook effectief te voelen? Formaat Jeugdhuiswerk Vlaanderen organiseerde in de periode tussen 1 februari en 16 maart 2007 een belronde over het rookverbod. Via telefonische gesprekken met jeugdhuismedewerkers bracht Formaat de toestand van het rookverbod in kaart. In totaal werden 199 Vlaamse jeugthuizen telefonisch geïnterviewd, een representatief staal van de jeugdhuissector dus. De uiteindelijke resultaten tonen een verhaal met erg veel nuances.

Van de 199 opgebeldde jeugthuizen waren 113 jeugthuizen rookvrij (56,78 %) en 86 niet rookvrij (43,22%). De meeste rookvrije jeugthuizen voerden het rookverbod per 1 januari 2007 in. Meer dan de

helft van de niet-rookvrije jeugthuizen gaf aan niet meteen concrete plannen te hebben om het rookverbod in te voeren.

De resultaten van de belronde tonen duidelijke provinciale verschillen. In de provincie Oost-Vlaanderen is de verhouding tussen rookvrije en niet rookvrije jeugthuizen quasi gelijk verdeeld. In de provincies Limburg, Antwerpen en Vlaams-Brabant zijn rookvrije jeugthuizen eerder regel dan uitzondering. In West-Vlaanderen geldt dan weer een omgekeerde trend.

De reacties op het rookverbod in rookvrije jeugthuizen zijn erg verschillend. Formaat hoorde in elke provincie zowel positieve, gematigde als negatieve reacties en evaluaties van het rookverbod. Op basis van alle verhalen stelde Formaat uiteindelijk zeven duidelijke feiten vast:

- 1) Het rookverbod zorgt er voor dat jongerengroepen uit jeugthuizen wegtrekken. Vooral in (sub)stedelijke gebieden lijken jongeren makkelijk weg te trekken naar het commerciële uitgaanscircuit. Door het rookverbod blijven jongeren bovendien minder lang aanwezig in het jeugdhuis.
- 2) Jeugthuizen lijken minder inkomsten te halen door het rookverbod. In de meeste gevallen is de toestand niet dramatisch. Maar er zijn jeugthuizen waar het water aan de lippen komt.
- 3) Vooral jeugthuizen met oudere generaties jongeren hebben moeite met het invoeren van het rookverbod.
- 4) In veel jeugthuizen gaat het invoeren gepaard met extra geluidsoverlast buiten het jeugdhuis.
- 5) Het rookverbod op fuiven, en in mindere mate tijdens optredens, is moeizaam af te dwingen.
- 6) Jeugthuizen kampen met jongeren die halsstarrig weigeren zich aan de regels te houden.
- 7) Vrijwilligers van jeugthuizen vinden de huidige regeling omtrent het roken absurd, onlogisch en onrechtvaardig.

Een rookvrije toekomst

De jeugdhuissector is fel voorstander van een algemeen rookverbod. Tijdens het Open Forum van 24 maart te Sint-Niklaas bleek nogmaals de noodzaak van een algemeen rookverbod. Via dit forum ging Formaat in dialoog met de Vlaamse jeugthuizen, op basis van de resultaten van de belronde en de verhalen uit de jeugthuizen. Federatie en jeugthuizen wisselden van gedachten over de verdere dienstverlening en belangenvertegenwoordiging omtrent het roken in jeugthuizen.

Op het vlak van dienstverlening zal Formaat good practices blijven aanreiken en het rookverbod in jeugthuizen verder in kaart brengen. In een volgende onderzoeksfase wordt, op basis van de resultaten van de belronde, dieper naar verbanden gezocht. In welke mate hangt een succesvol rookverbod van de bereikte doelgroep, de ligging of andere factoren af? Wat de verdere belangenbehartiging betreft, formuleerde het forum een duidelijke en strijdvarende conclusie: Het standpunt voor een algemeen rookverbod moet door de jeugdhuisfederatie en de jeugthuizen via duurzame

Algemeen rookverbod in de maak?

en doordachte actie verkondigd blijven worden. De invalshoek hierbij moet de bedreiging van het sociaal engagement en waardevolle initiatieven met vrijwilligers zijn. Formaat moet hiervoor op zoek naar sociale partners en de horeca is hierbij geen bondgenoot. Het forum riep tenslotte op niet alleen het federale niveau wakker te houden over de problematiek van het rookverbod. Ook op het Vlaamse niveau moet de sector warm worden gehouden.

Hoe je het ook draait of keert, een algemeen rookverbod komt op ons af. Alleen is het momenteel nog koffiedik kijken wat de timing betreft. We kunnen er in ieder geval niet om heen dat zowel op Europees niveau als in ons eigen land het algemeen rookverbod steeds meer ter sprake komt. Eind januari 2007 startte de Europese Commissie een publiek debat over de beste manier om een rookvrije omgeving te bevorderen en behalve in België werd ook in Frankrijk de wetgeving op het roken verstrengd. In het Belgisch parlement diende Spirit een wetsvoorstel voor een algemeen rookverbod in. Stuk voor stuk feiten die niet meteen zoden aan de dijk brengen. Maar op lange termijn zijn dit zeker en vast tussenstappen naar een algemeen geldend rookverbod.

Eén ding staat alvast buiten kijf: de discussie over het roken in jeugthuizen heeft nog nooit zoveel de aandacht gevestigd op de ware identiteit en kernfunctie van het jeugdhuiswerk. Wat dat betreft, is de rook alvast om ons hoofd verdwenen...

(ld)

¹ Een federaal plan ter bestrijding van het tabaksgebruik, Rudy Demotte, 2004, pag. 16.